

182

Ба 205

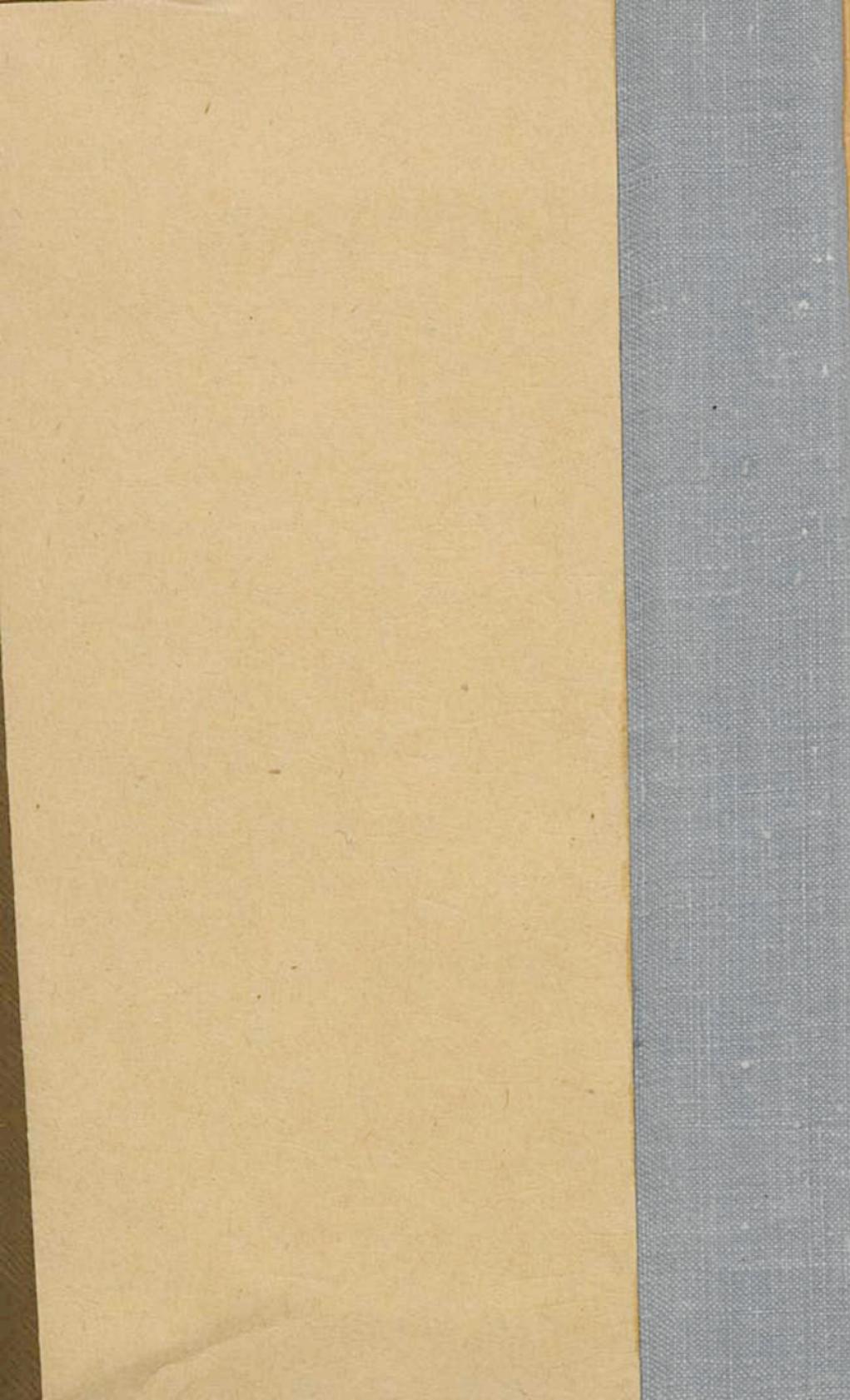
→

000100

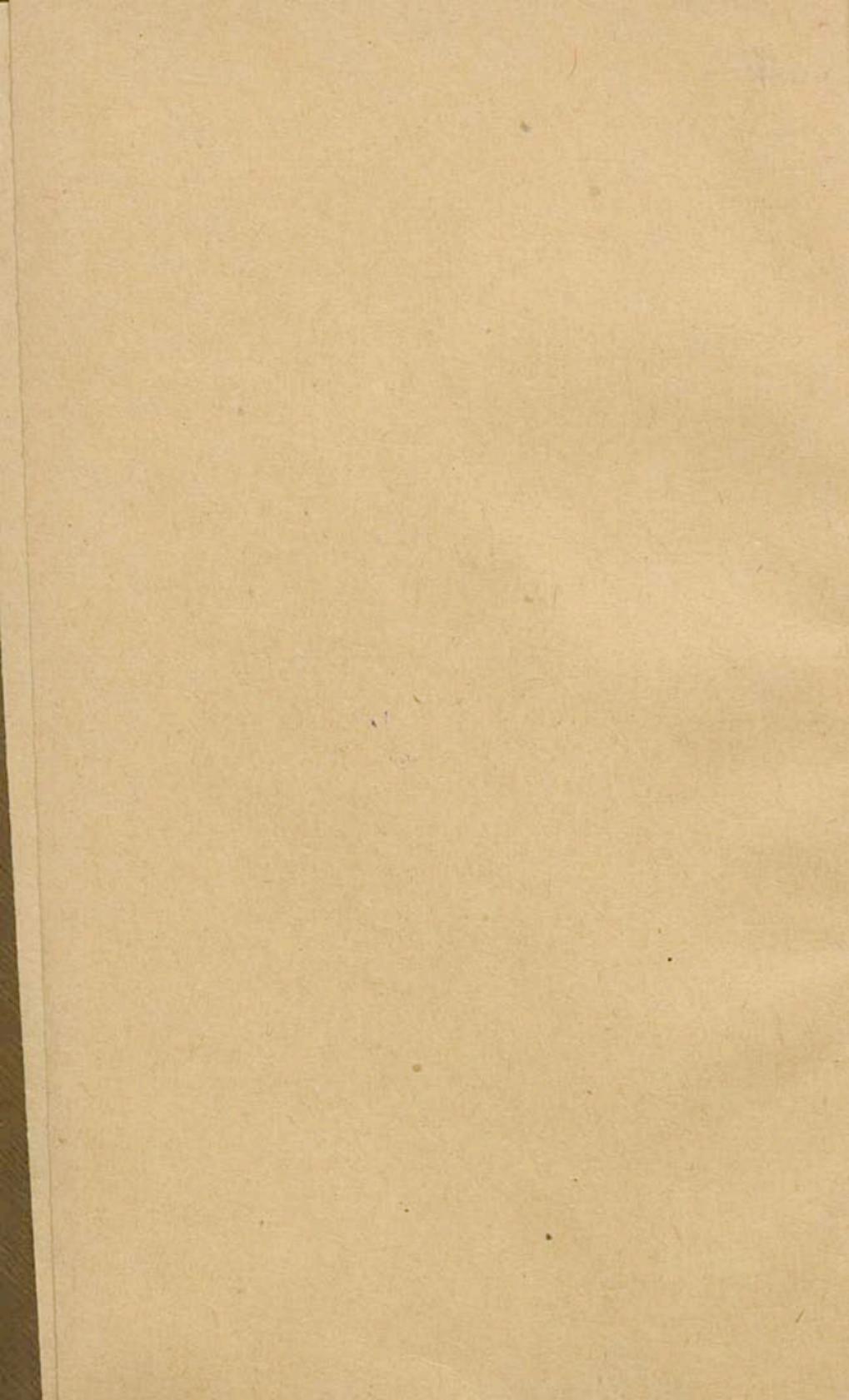
Ролас Я.

ПРАПАЎ ЧАЛАВЕК.

1913

бa 205

Набр. 1691

Якуб Колас.

ПРАПАЎ ЧЭЛАВЕК.

Бел. аддзін.
1894

Ц. 6 к.

55-21.

Бал 205

Білард

Якуб Колас.

ПРАПАУ ЧЭЛАВЕК.

ПАСЛУШНАЯ ЖОНКА.—ГРУШЫ САПЕЖАНКИ.

Бал. залог
1994 г.

ПЕЦЯРБУРГ.

1913.

09
02160

Міжнародні

ПРАВА
І СВАРГА

Ізраїльські землі, арабські землі, єврейські землі

Борис Гольдфельд

Літературний критик

Літературний критик

Друкарня А. Э. Коллінс (быўш. Ю. Н. Эрліх), М. Дваранск., 19.

15. II. 2009

шылін ашевай соўфай
— сюмэн эн сюмэн чыд
той фэйернонди ёк іД
вака ашевай ашевай
оннеград май ѿз — ў бД
— ў бД — ў бД — тони ў бД
— ў бД — ў бД — ў бД
— ў бД — ў бД — ў бД

Прапаў чэлавек.

I. Часло

Каля карчмы шум і гоман,
Зык мужчынскіх галасоў;
І здавалось, быццам Нёман
Змоўк, каб съцяміць колькі слоў,

I. Каціўся гэтак плаўна,
Поўны, зывлісты, як зьмей,
Агібаў узгоркі спраўна,
Потым зноў бег спакайней.

Помню я карчму старую,
Дзе бывала вечарком
Або ў ранічку съятую,
Ўсім сабраўшыся сядом,
Як рой пчол гулі мужчыны,
Гаманілі аб зямлі,
Разьбіралі ўсе навіны,
Усе інтэрэсы вялі.

I. Ніколі не маўчала
Гэто морэ—грамада;
Тут і радасьць мейсцэ знало,
Тут ўздыхала і беда.

Ды і то, сказаць, ніколі
Дня спакою не было:
Ці які прыпадак ў полі
Калыхаў ўвесь дзень сяло,
Або ў лесі с кім здарэнье
На шчот трэсак там ці дроў,—
Усё будзіло разуменне
Нашых сталых мужыкоў.

Пад іх гоман ціха біўся
Нёман ў беразі, як сталь,
У блізкой кузьні горн іскрыўся,
Грукаў молатам каваль.

Толькі ў гэты раз трывожна
Нейк шумела грамада—
Зразу съязміць было можна,
Што тут вынікла беда.

— Ой, не, хлопцы! на бок жарты!—
Рагавы Сымон пачаў:

— Хоць вазьмі гадай на карты:
Трэцьці дзень, як ён прапаў!

Каб, крый Божэ, утапіўся,
Дык не праўда,—ўжо-б ён ўсплыў;
Хіба ў корч ён мо забіўся,
Або плыт як прыдущыў.

Нёман повен, навет ў бродзі
Локцяў пяць, лічы, вады...—

— Га! цікавасць з ім, ды годзі!—
Гаварыў хто з грамады.

— А мо хто забіў, глядзіце!
Час цяпер такі настаў:
Ані прауды німа ў сьвеці!—
Так Матэва разважаў:

— А меж плытнікоў немала
ӯсякіх знайдзеца людзей.

За дзервяку ці за сала,
Бойка вынікла.—Аей!

Размахнуўся ды і сьвіснуў
Пад рабрыну маладзец;
А той навет і ня піснуў,—
Бухнуў ў воду—і канец!

Меж людзьмі, брат, як ніколі
Развялось цяпер брыды,
І лаві ты ветра ў полі,—
Гладка, вуж, замёў съяды!

Тут выходзіць Юрка важна,
Сівы ўвесь, як галубок,
І гаворыць, так працяжна:

— Э, Матэва! не, браток!

Будзе праўда ўся раскрыта,
Як яе ні заметай;
Хоць вадой яна заліта,
Хоць ў вагні яна ніхай,—
ӯсё-ж на верх ўсплыве. Казало
Небо колісъ-то зямлі,
Каб адгэтуль не пускало
Не раскрытаго людзьмі,

Бо такой душэ на небі
Там прытулішча німа—
Як травінка ў добрай глебі,
Праўда вынікне сама...—

— Годзі вам малоць, мужчыны!
Трэба што-нібудзь рабіць.
Як ня збрыдне тры гадзіны
Языкамі вам мяньціць?—

Соцкі ў гутарку ўмешаўся
І вачыма ўсіх абвёў:
— На язык ты, Юрка, здаўся,
А німа разумных слоў...
Эй, вы, хлопцы; кто за мною?
Пойдзем хоць агледзім норт¹⁾,
Мо дзе вынесла вадою,
А мо ў плыт ён дзе зацёр.—
І за соцкім паваліла
Дужых хлопцаў чарада,
А над Нёмнам гаманіла
Яшчэ доўга грамада.

II.

На парозі беднай хаты
Дзъве кабецінкі сядзяць.
Змучэн горэм твар Агаты,
Вочы сумна так глядзяць.
На руках дзіця малое,
Двое больших—па бакох.
— Не ныдзіся! што-ж такое?
Можэ верніцца дасьць Бог.—
Так Агату разважае
Цётка Наста і сама
Мала ў гэта веры мае.
— Ой, не, цёточка! німа,
Знаць, яго жывога ў съвеці:
Скора тыдзень, як прапаў;
Кожны дзень хадзілі дзеци,
Дзе ён плыт пастаўбоваў²⁾.

Як пашоў ў суботу з дома—
Тут жэ блізенька сусім—
І німа, і невядома
Дзе ён, бедны, і што з ім.

Хоць бы ведаць, што з ім стала—
Не адхіліш ты бяды—
Жаласьць сэрцэ-б так не рвала,
Менш бы думалось тагды.—
— Эт, галубка, воля Божа,
А было-б усё-ж лягчэй;
А тож ты на цень пахожа,
Ня съпіш, любая, начэй.

Ад сваей, галубка, съмерці
Не скаваешся нідзе:
Усім нам прыдзе час памерці—
У смутку, у радасці, у бядзе—
— Так-то так, ды не людзкáя
Съмерць прыклонулася яму!—
— Ой, мая ты залатая!
Як назначыць Бог каму...—

Тут Агата раз ў двадцаты
Пачынала свой расказ,
Як Яхім выхóдзіў з хаты,
Як ён выглядзеў ў той раз:
— Стайдзіў ён хмурны, задуменны,
Як бы грэх ў сабе насіў;
Твар зрабіўся, як каменны,
Сам ён нейк азыз, застыў.

А да працы быў ахвочы,
Рук ніколі не складаў;
Зранку біўся аж да ночы,
Ў працу душу ўсю ўкладаў.

А паглядзіць—недохвятка,
Беднасьць лютая ва ўсім;
Хлеў ня крыты, пуста хатка,
І паправіць німа чым.

А ўсё гэта не давала

Навет беднаму і тхнуць.

— Кінь, Яхім!—скажу бывала:

Дасьць Бог дзеци падрастуць,

Сяк-так будзем жыць,—кажу я,—

Што так ныдзіца дарма?

А ён быткам і ня чуе,

Смуціць ўсё яго думá.

Ў рэшты стаў ён зыбывацца,

Ідзе, спыніцца, стаіць,

Аж нейк стала я баяцца,

Як начне ён гаманіць.

Ўстаў ён рана, яшчэ цёмна,

Плыт паходзіць ён прыбіраць;

Шмат народу каля Нёмана,

Быццам мост плыты стаяць,

А ім ходу ніякога:

Плыт на плыту без канца,

Ўся загружэна дарога

Аж туды, да Бервенца.

От і вечэр, я чэкаю;

Крупнік ў печы адубеў.

Дзе ён? што з ім? не згадаю,

Як бы каменем ён сеў.

А не йначэй—ў задуменыні,

Аступіўся ён, упаў.

А тут Нёман пад бярвенъня

Закруціў яго, загнаў.—

Цётка охнула глыбока,
Азірнулася кругом,
І сълязу абцёрла з вока
Шорсткім, грубым хвартухом.

— Ўздохі, гоман і зъдзіўленыне
Калабродзяць ўсё сяло.

— От прыява! от здарэньне!
Толькі й гутаркі было.

Больш за ўсіх жанкі трэшчалі,
І адна перад другой
Тараапліва выкладалі.
На прыяву погляд свой.

— Не іначэй, як забілі
І засунулі пад плыт:
Хлёрка Больскі гаварылі,
На яго даўно сядзіт.

Гэты дёвад разьбіваўся:
— Каб забілі, Магда, знай,
Хоць які-б, а сълед астаўся,
Як канцы ты ні хавай!

Не камар то і ня йголка:
Усё-ж бы бачыў хто, ці чуў...
Што плявузгаць так, саколка?
Сход жаночы тут загуў.

— Ой, сястрыцы! мне здаецца,
Што ён проста кінуў дом,
А цяпер мо дзе съмьецца,
Як мы стогнем тут па ём!

Ды Тацину ўняў Сымонка,
Яе дзядзька, і падцяў:
— Каб была ты яго жонка,
Ён даўно-б ўжо маху даў.—
— Мне язык твой ў косьці ўеўся!
Ото дзядзька! Як малы!
Ну, дык дзе-ж бы ён падзеўся?—
— На той съвет пагнаў валы!—
А тым часам пра Яхіма
Казкі йдуць ўжо па сялу,—
Быццам ў дзеда ён Ахрыма
Сядзеў з люлькай на калу,
Апусьціўши на плот ногі,
На сяло трос кулаком.
— Ой, ня быць добра, нябогі:
Гэта пахне пожаром.—
А ў другім канцы насілісь
Чуткі іншыя сусім:
Гаварылі і бажылісь,
Што а поўначы Яхім
Ўзлез на даху на званіцу
І званіў ў хайтурны звон;
Пазваніўши, шоў ў капліцу
І літаньня правіў ён.
А другім Яхім прысыніўся,
І пра сон той ўсякі знаў,
З хаты ў хату ён насіўся,
Болей страху дадаваў.
Гэты сон прысыніўся Ганні,
Чыё слово мело вес.
— От, здаецца, на зъмерканьні
Мы з Пятрусем едзем ў лес.

Толькі-ж мы сяло мінаем,
Бачым—ён! Ківае нам.
«Гэто ты, Яхім?» пытаем.
«Я» адказвае, «я сам».

І такі, нябож, ён смутны,
Бледны, змучэны, худы;
Голас ціхі і пакутны:
«Выньце вы мяне з вады
І душэ пакой вы дайце!»
Так і кажэ ён бедак:
«Ды палюдзку пахавайце,
У водзе смокчэ мяне рак,
Жвір мне вочы засыпае,
Чараты на мне растуць;
Корч дубовы не пускае,
Лёгши каменем на грудзь».—
З велькім страхам, заміраньнем
Бабы слухалі той сон;
Не было канца ўздыханьням:
— Ой, пакутнічэк жэ ён!—

Маладзіцы раскрычалісь,
Хлопцаў лаяць начали:
— Не! каб добра пастаралісь,
Ужо-б даўно яго знайшлі.

А то, падлы, абібокі,
Толькі й звыклі латраваць;
На адно яны ўсе докі:
Ўсякі дзень барышаваць!
Толькі вышлі з-за парога,
Ў карчму зараз і пашлі!—
Адным словам, на нічога
Ўсіх мужчын яны зъяляі!

А той; бедны, мокне ў ямі,
Ціснуць жвір яго, пяскі....
І жанкі ўзяліся самі
Цело вызваліць з ракі.

— Жаночки! — Антоля кажэ:

— А вы ведаеце што?

А я знаю, хто пакажэ

Гэто мейсцэ! — А ну, хто? —

— Трэба міску ўзяць, сястрыцы,
У місцы съвечку запаліць,
Што свенцаюць на Грамніцы,
І ў ваду яе пусыціць.

Але толькі трэба зраньня

Гэта, любачкі, зрабіць,

І дзе міска с свечкай стане,

Там ён, бедны, і ляжыць. —

Яшчэ добра змрок ня зыгінуў,

Чуць гарэў усход нябес

І агністы блеск раскінуў.

На курганы і на лес,

А жанкі ўжо чарадою

Ўдоўж па Нёману ідуць

І с свянцонаю вадою

Міску з свечкаю нясуць.

Моцна сэрцэ ў жанок б'еща,

Нейкі страх на іх напаў,

І страх гэты ўсім, здаеца,

Языкі ім завязаў.

От і гак і плёс адкрыты;
Зразу з гаку чорны вір;
Коціць Нёман тут сядзіты
І па дну ганяе жвір.

Круціць, верціць, як шалёны,
Ажно бульбаткі ўстаюцы,
Точыць бераг ён зялёны,
Ачэсае сабе пузь.

На гаку жанкі пасталі,
Тут, з высокіх берагоў,
Цені хат ў вадзе дрыжалі,
Гуз ківаўся Дземяноў,

Як ў люстэрцы, адбіваўся
С таго берага ветрак,
У съветлых хваліах калыхаўся
Леса верх, як бы рэзак,

У гору кінуты зубамі,
І алешнік малады,
Бераг Нёмана з кустамі,
І зялёные груды.

— Што-ж, сястрыцы? пусьцім з Богам,—
Ганна ціха гаманіць;
— Бог нам будзе запамога.
Бачце, съвечка як гарыць.—

— Божэ мілы!—ўсе ўздыхнулі.
— Ну, што-ж, Ганначка, пускай!—
Міську зълёгенька папхнулі
— Плавай, місачка, шукай!—
Перш нейк цяжка, неахвотна
Міска стала адплываць,
Як бы ёй было маркотна
Родны бераг пакідаць;

Потым плаўна за вадою
Робіць круг... адзін, другі,
От раўняеца з вадою,
Агібае куст дугою,
Пішэ борзыдзенька кругі.
Носіць Нёман, як сам знае
Гэты шчуплы чарапок.
— Ах, галубкі!.. Як жывая!—
Пісьне хто-нібудзь з жанок:
— Так і гэдак ўсё шыбӯе,
То назад, то ў бок ідзе!—
— Гэта—Божа моц кіруе
І на троп яе вядзе.—
А тым часам міска далей
Ідзе, рыхтуеца на плёс.
Хлесянуў тут Нёман хваляй,
Ў чорны вір яе панёс.
І над цёмнай глыбінёю,
Дзе ён пеніўся, бурліў,
Як бы дужаю рукою
Завярцеў і закруціў,
Закруціў і не пускае
Ні назад і ні ўпярод,
Кружыць міску і ганяе
Страшны той вадаварот.
А жанкі ўсе крок за крокам
Ціха берагам ідуць;
Страх вялікі не нарока
Цісьне каменем ім грудзь.
Ды ў той момэнт, як найболей,
Наймацней ён іх акрыў,
Прыключыўся съмех з Аўдолей,
Як сам чорт яе падбіў.

I сама яна не рада,
Што прышла з жанкамі ў норт,
— Плюнь, Аўдоля, ты на гада,
Бо то зводзіць цябе чорт!—
 Тут дзяўчыну як прапала!
 Ажно дрыгаюць бакі.
— Тфу, бадай ты не даждала!—
Узлаваліся жанкі.
— Ой, галубкі, не сядуйце!—
Ды зноў съмехам залілася.
— От вы з ёю і талкуйце:
А бадай жэ ты спраглася!
I с чаго той съмех, скажы ты?
Толькі-б зубы выскаляць.
Съмейся, дзетка, ды глядзі ты,
Будзеш чорта пацешаць.—
Памаленьку міска з віру
Сяк-так выбілася на плёс,
I яе ў чарот, аіры
Нёман борздзенька панёс,
 Далікатна, асьцярожна,
 Дзе павольней, дзе баржджэй,
 То адкіне ў зад трывожна,
 То ўпярод рване дужэй
I так с сажэнь прамандруе,
Потым зноў нясе стралой.
Нёман цешыцца, жартуе,
Як бы з забаўкай якой,
 Ды у букту мчыць з разгона,
 Міска верціцца ваўчком;
 А жанкі ідуць зъдзіўлённа,
 Кінуць слоўка шэпатком:

— Ото Божа моц! а любкі!
Ах, як хорашэнка йдзе!
Усё-ж куды-нібудзь, галубкі,
Нас яна ды прывядзе!—

Тут—адкуль ён толькі ўзяўся,
Як бы чорт яго прыгнаў,—
Комель жэрдкі увязаўся,
Быццам злыганы прыстаў.

Каля міскі завярцеўся,
Шпарка йдзе ў яе съяды,
Ды так, падла, раздурэўся,
Як той хлопец малады.

Міска ў букту—ён за ёю,
Міска скокне—і ён скок!
Не дае ані пакою,
Так і цісьне крок у крок.

Ды ня доўга плыў з увагай—
Раздурэўся надта ён:
Цяжкім комлем, як бы шлягай,
Плясь у міску, як у звон!

— Ах!—ўсе разам закрычалі
І падскокнулі жанкі.
Разступілісь ў момэнт хвалі
І глынулі чэрапкі.

Комель жэрдкі адзінока
Стаў пры беразі ў траве,
Толькі съвечка, лёгшы бокам,
Далей с подскакам плыве.

— Мая свечка! А сястрыцы!
Ой лавіце! прападзе!—
І, падняўши край спадніцы,
Тэкля рынулася к вадзе,

Проста ў Нёман, ў вір шалёны.
— Стой! ня лезь! куды ідзеш?!

От, кабета! Як трапёна—
Ты-ж, як мыш, тут прападзеш!—

Ледзьве Тэклю утрымалі,
Адцягнулі на грудок.
І ўсё змоўкла, толькі хвалі
З плачам білісь ў беражок.

Ціха Нёман калыхаўся
У высокіх берагох;
Дуб магучы адбіваўся
Ў яго дробных грэбянёх;

Цёмны лес съцяной зялёнай
Цесна бераг абступаў
І на Нёман, ў яго лона,
Цікаваўся, заглядаў
І далёка кідаў цені
У вячорнай цішыне,
І шэптаў ён ў задуменъні,
Быццам гымн складаў вясъне.
Сонцэ шчыра разылівало
Блеск прыветны і цяпло;
Поле жыцьцём трэпетало,
Ўсё съпевало і цвяло.

А над саменькай вадою,
Дзе размашыстай дугою
Нёман лукі агібаў,
Труп Яхіма зданъню злою
Пад дзяружкаю старою
Чужаніцэю ляжаў,

Чужэнцэй — гэтым съпевам
Маладой красы-вясны,
Жыцьца радасным напевам,
Хмаркам неба-глыбіны.

Збоку Нёман гойдаў воду,
Залацілась ў ім жэрства...
Толькі труп той ганіў згоду,
Смуціў образ харства.

Трошкі далей, пад хваінай,
Дзе лес к Нёму падступаў,
Сівы дзед сядзеў з дубінай,
Труп Яхіма вартаваў.
Перад ім дымок ўздымаўся
Тонкай сінею струёй,
Скрозь галінкі прабіваўся
І над лесам разсыцілаўся
Чуць заметнай пеленой.

А на гладкім пні хваёвым
Поруч з дзедам сеў лясьнік.
Малозначным рэдкім словам
Гаварыў з ім вартаунік.
— Дзесяць дзён быў пад вадою! —
Дзед панура гаварыў:
— Жонку кінуў сіратою
І дзяцей пасіраціў. —

— Так, дзядуня, не пытае
Съмерць паганая у нас,—
Косіць ўсіх, не разьбірае,
Не гаворыць пра свой час.
Паменяўшысь словак парай,
Зноў маўчком яны сядзяць
Над іх думкай чорнай марай
Вісьне смертная пячаць

I ім душу напоўняе
Цёмнай тайною сваей.
Як незначна прападае
Жыцьце беднае людзей!
Ў глыбі леса нудным звонам
Ў гэты міг званок запеў,
I панёс к шатрам зялёным
Яго ветрыка павеў
I той плач званка маркотны
Ў сэрцэ дзеду зараніў.
— ўсё адно табе, гаротны!—
Сумна ён загаманіў.
— Едуць ўласьці на ускрыцьце—
Ціха высказаў лясьнік.
Дзед падняўся.—Эх, ты, жыцьце!—
Ўздыхнуў сівы і панік.

Мінск, астрог.
1911 г. 1—12 марта.

-
1. Крутые загібы Нёмана называюцца нортамі.
 2. Пастаўбаваць плыт — затрымаць яго на даволі доўгі час.
 3. Бервенец — мейсцовае названыне лесу.
 4. Дземяноў гуз — мейсцовае названыне кургана.

Груши сапежанкі.

— Слухай, Костусь, што скажу я:
Папасі авечкі,
Мо як дзядзьку абману я,
Скрадуся з-за грэчкі,
У сад залезу, сапежанак
Пазуху нарву я;
Сакаўных такіх, братанак!
А ну-ж, пашанцуе.
Эх, на грушу як ўзъбяруся,
Ось мы забалюем!
Ашукаем і Пятруся
І груш пакаштаем.—
І Алесь зірнуў у вочы,
Хітра засъмейяўся.
Костусь быў да груш ахвочы:
— Ну, йдзі, ды не баўся!—
Хлопцы стадка пільнавалі
Блізка каля дому,
І спакою не давалі
Дзядзьку іх старому.

Вышлі з хаты ўсе на поле,
Быў у лесі бацька,
Толькі цэпам біў паволі
 ў гумне Пятрусь дзядзька.
Акалоціць сноп і стане,
 Як бацяня, на ганку
І скроль шчылін хітра гляне
 Ён на сапежанку.
Ды і хлопцы разум маюць,
 Радзяць, як старые,
З вочэк дзядзьку не спускаюць,
 Жэўжыкі малые.
Улучыў Алесь часіну,
 Торбу ўзяў з сабою,
Прытуліўся, сагнуў съпіну,
 І папоўз мяжою.
Падпаўзе і адпачыне,
 Вуши настарожыць,
На гумно ён вока кіне,
 Рукі к лбу прыложыць.
Костусь проста замірае,
 Просіць шчыра Бога,
Нехай Бог дапамагае
 Ашукаць старога!
А Алесь паўзе. Часамі
 Скокне, разагнеца.
Костусь есьць яго вачамі,
 Сам, як ліст, трасеца.
А Алесь і не шманае:
 Толькі цэп пачуе,
Як кот съпіну выгібае,
 Грэчкаю тралюе.

Бліжэй, бліжэй падпоўзае,
Вот ў саду хлапчына,
Вот з вачэй ён прападае
У густых галінах.
«Каб яшчэ мінут дзесятак»,
Костусь Бога просіць.
Зірк—Алесь са ўсіх лапатах,
У хвойнік з груши коціць!
Глянуў Костусь—дзядзька ззаду
С цэпам прэ што духу.
— Галаву скручу я, гаду,
Я цябе, псяюху.—
Гоніць дзядзька хлопца, лае
Шорсткімі славамі.
Алесь пазухі трывае,
Драбязіць нагамі,—
Чэшэ борзда—што малому?
Дзядзька стаў хістацца.
Ды і дзе з малым старому
У беганцы зраўняцца?
Шмыгануў Алесь у хвойнік,
Даўшы два-тры круга.
— Я-ж табе, нябось, разбойнік!
Я табе, зладзюга!
Будзеш помніць, пападзіся,
Я табе, сабака!
Еш, хоць імі падавіся!
Ах, ты гад, вужака!—
І начаў сваё літаньне
С цэпам сярод поля:
— Каб вам шчасьця ані званьня;
Каб вам горка доля!

Як за вамі не дасьпелі

Ні гарох, ні груши!

А каб вы папруцянеі,

Каінавы души.—

Хлопцы сталі срэдзь палянкі;

Костусь ўзяўся ў бокі.

— Але-ж смачны сапежанкі!—

І пусьціўся ў скокі.

Алесь груши вытрасае

Праз прарэх кашулі

І на дзядзьку ён гукае:

— Дзядзька! а во дулі!—

Дзядзька бегчы быў памкнуўся,

Ды балелі косьці.

Плюнуў дзядзька і вярнуўся,

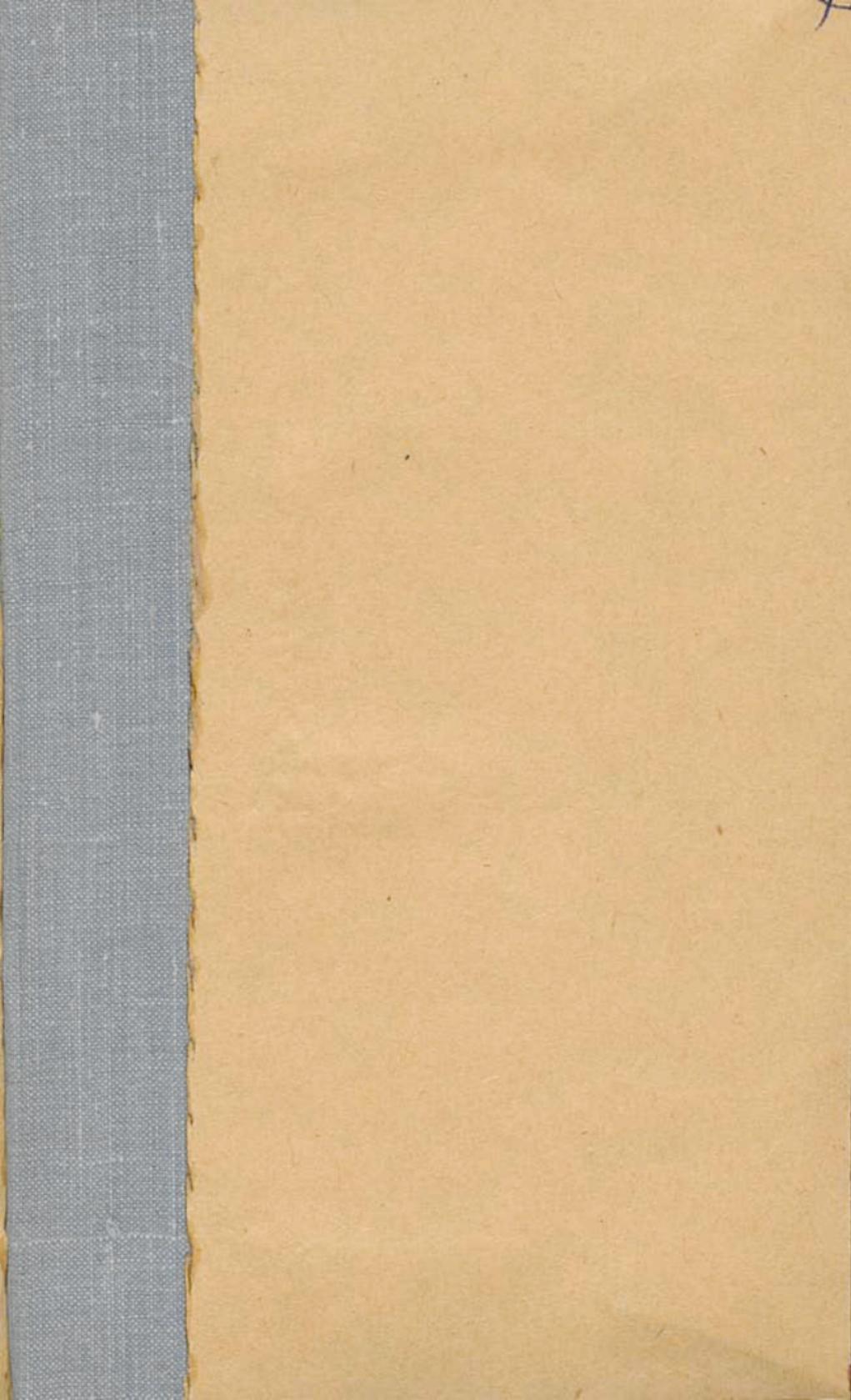
Поўны страшнай злосці.

卷一百一十五

Бел. 2 ддз
1994 г.

1964

B000000248 1257